

Bogdán László

Minek vér és halál?

a reprezentatív folytatás

1

*De az üveg kiürült, és megjöttek a hölgyek.
„Minek bolondítják ezt a szegény gyermeket, Lajos?” –
kérdzte Erzsébet nagymamám.
Gizella szétnézett, szikrázott a szeme,
amikor meglátta a kiürült borosüveget.
„Meséltünk neki, ő kérte” – védekezett Sándor nagyapám.
„És ittak is, hogy menjen fel a vérnyomásuk.
Persze a háborúról meséltek, mert miről másról
mesélhettek volna. Az volt a maguk nagy élménye!
A háború. Férfiak, nők nélkül.
Van most is elég bajunk. Minek a vér, a halál?”
„Hadd tanuljon a gyermek – így Sándor. –
Ha hoznak hátra bort, még mesélek. Futólépés!”
A két nagyanyám megfordult. Visszamentek a házba.
Hoztak még egy üveg bort, pogácsát, egyenek is.
Töltöttem, és Sándor most másik oldalról
közelítette meg a garnizon hétköznapijait.
Kiderült, hogy amikor a költőt eltemették –
nem bírta szegény a megpróbáltatásokat –,
ő lett az ezredes bizalmasa, mindenese, testőre.
„Mindenhova kísértem. Az orosz élet zajlott.
Kijárhattunk a városba is, szabadon mozoghattunk.
Innen nem lehet megszökni – nevetett az orosz
táborparancsnok, egy másik ezredes.
S ha éppen lehetne is, hova szöknének, és miért?
Szibérián, ha igaz, csak Bakunyin jutott át,
de neki lehettek kapcsolatai.*

*Kísérői, akik jól ismerték a kiismerhetetlen terepet,
ahol ezernyi veszély leselkedik a gyanútlan vándorokra!
Történetünk újabb fordulatot vett,
meghívta az ezredes a másik ezredet, az orosz a magyart,
meghívta a parancsnok az ezredet,
a muszka ezredes a magyart egy kis baráti beszélgetésre.
Ő is elment, már gagyogott oroszul, s tolmácsolt.
De az urak hamar áttértek az angolra,
talán titokban akartak tartani előtte valamit?
Nem tudták, hogy ő hét esztendeig élt Amerikában.
Itták a grúz konyakot, és majdnem leesett a székről,
amikor megtudta, hogy kitört a forradalom,
Szentpéterváron és Moszkvában a bolsevikok
átvették a hatalmat. Furcsa neveket hallott,
Lenin, Trockij, Sztálin. Úgyhogy sokáig már
nem tudom garantálni a maguk biztonságát!
Mától szabadok, mehetnek, ahova akarnak.
Ugyan hova mehetnénk innen? –
felhősödött el ezredese tekintete –, és mivel?
Ő teletöltötte a poharakat, ivott, és kért egy térképet.
A muszka tiszt elbámult, de eléje tette, s ő megkereste
Amerikát, Chicagót, és rábökött a térképre.
Itten kellene élnie – mondotta angolul –
három szöske kislányával és imádott feleségével.
Mert ott is csak magára gondoltam, Gizella.”
„Miközben ette Tánya málnabefőttjeit. Hagyjuk, hagyjuk!”
„Hogyan? – döböntek meg a kevély tiszt urak.
S ő akkor mondotta el kálváriáját.
Már hét éve élt ott, fűtőmester volt a vasgyárban,
született három lánya, s állampolgárságát várta,
amikor '14-ben egy – most már belátja –
nem túl szerencsés ötlettől vezérelve hazalátogattak.
A többit sejthetik az ezredes urak!
Eldördült egy pisztoly Szarajevóban.
A trónörököszt lelőtték, kitört a háború, és őt –*

még az Osztrák–Magyar Monarchia polgára volt –
azonnal behívták, s azóta... A többit tudják, legyintett.
De túl sok ártatlan embert ölt meg, akik nem vétettek neki!
Nem is ismerte őket. De ha nem öl, őt ölik meg. Ez ilyen.
Szánakozva nézték a tisztet. Ha ott marad, Chicagóban,
nem éli át a poklot, mondotta az orosz tiszt.
Ezredese bólíntott. De nem fejthették ki álláspontjukat.
Amikor felállott, hogy töltsön, férfiak rohantak be.
A két tisztet letartóztatták, s őt magukkal vitték.
Nem volt apelláta. Bolsevik leszel te is.
S a miénk lesz az ország! A nép országa. Az urakat megöljük!
Szívták eleget a vérünket. Most rajtunk a sor.
Írmagjuk sem maradt. Vér fog folyni, testvér.
Vér önti el orosz anyácskánk arcát, hogy megtisztuljunk!
Hát így került hamarosan a Dnyeszter és a Don közé.
A végtelen síkságra! Két évig harcolt
Csapajev lovashadseregében, de megszökött.
Két papírja is volt. Egyiket bajtársától vette el,
mellette lőtték le, a másikat annak gyilkosától,
egy fehér tiszttól, akit ő lőtt le. Csak arra kellett ügyelnie,
mikor melyik papírt veszi elő, ha ellenőrzik.
Odessza várta, és egy hajó. Csak Isztambulig vigyen,
beszélt a kapitánnyal. Onnan jött vissza, egy teherhajón.
Konstancán lépett Nagy-Románia földjére.
Tehervonattal ment a fővárosig, onnan Brassóba,
s gyalog, szekéren haza, Szentgyörgyre.
Milyenek a hódítók, kérdezte az öreg kökösi atyafit,
aki felvette szekerére, mert igyekezett a vásárba.
Ragad a kezük, minden hozzájuk ragad,
amit megérintenek. Maga nem idevaló?
Innen ment el, az Osztrák–Magyar Monarchiából.
De azóta változtak a határok! S a viszonyok,
tette hozzá az atyafi, és szivarral kínálta.
Hajnalra ért haza, Gizella megfürdette,
s amíg mesélt, kifejtette, neki van egy terve.

*Ismeri a szász tulajt, beszélt már neki róla.
Milyen szász tulajt, értetlenkedett.
Hát a textilgyár igazgatóját. Szívesen fogadja,
tapasztalt emberekre van szüksége.
Nehéz időket élünk. Hát így állott be a textilgyárba.
A tulaj becsülte, miután ellenőrizte papírjait,
s kiderült, tényleg fűtőmester volt a chicagói vasgyárban,
közölte vele, az lesz itt is. Szerzett papírokat!
Őt soha nem zaklatták az új hatalom
orrukat mindenbe beleütő okostóbiásai.
Egymásra találtak újra Gizellával.”
„El se vesztettük egymást – pirosodott el a nagyanyja.
– Hát el lehet magát veszíteni, Sándor?”
„Jöttek a gyermekek, Sándor, Gizike, Anti.
De Lajos – nézett másik nagyapámra –, ez akkor is hat.
Két gyermek és négy leányka. Ebből kéne okulni.
Ők tizennégyen voltak, Giziék tizenhárman!”
„Ők szintén tizenhárman!” – így Erzsébet.
„Ők pedig szintén tizennégyen! – tűnődött Lajos.
– Nekik egy gyermekük született, s három leányka.
A másik fiú, Árpika korán meghalt.”
„Nem tudta megszokni ezt a bajlátott világot!” –
törölt ki egy könnycseppet szeméből nagymama.
„Igen – merengett Gizella –, azok a nagy családok.
A föld persze nem tudta eltartani őket.
Megindultak a világba: Regát, Németország, Amerika,
az Egyesült Államok, Kanada, Mexikó.
Volt öcsém, aki egészen Buenos Airesig jutott.”
„Az én egyik bátyám Dél-Afrikába – borongott
Erzsébet, s kért egy kis bort.
– Egy másik Ausztráliába, de azóta változott valami.”
„A háború – tartotta poharát Gizella is.
Töltöttem. – A háború vette el a kedvet.
A vérengzések, s örökké menekülni kellett!
Soha nem tudtad, mit hoz a holnapi nap.*

*Kiszámíthatatlan lett minden. És veszélyes.
Mi nem tudtunk semmiről semmit.
Mindenről az urak döntöttek a fejünk felett.”*

2

*„De hogyan kerültél haza? – érdeklődött Sándor.
– Erről sosem meséltél. – Miért nem, Lajos?”
„Amikor 1918 novemberének végén hazaindultunk
a frontról, minden összement! A fegyelem megszűnt!
A katonák már nem engedelmeskedtek,
mindenáron haza akartak menni. Elég volt.
A ravasz taliánok pedig, mintha csak tudták volna,
hogy mi van, lesben állottak, s tízezreket ejtettek foglyul!
Mi fegyelmezetten vonultunk vissza.
Vakon bíztunk Stromfeld ezredes úrban, akit
azzal fogadtak a határon, hogy azonnal oszlassa fel
az ezredét, de ő ennek először nem tett eleget!
Másodszor már igen, de azt mondotta, fiúk
mi még találkozunk. Még nincsen vége!
Szörnyű bajba kerültünk. Elvész Magyarország.
Én több bajtársammal felmentem Budapestre.
Már hervadtak az őszirózsák, tévelyegtünk
néhány napot, majd lementünk bajtársaimmal
Zalába. Egyszerűen nem tudtunk elválni egymástól.
Egyik faluból a másikba mentünk.
Szívesen fogadtak, senki nem értette, mi lesz.
Mi van. Mért kellett feloszlatni a sereget?
Mért nem akar katonát látni az a miniszter?
Hát így védtelen lesz a haza?!*
*Az egyik bajtársam, Balló Feri a nagymamájával élt.
Ők fogadtak be, dolgoztunk a ház körül, ittuk a bort,
s nem tudtuk, mi lesz velünk...
Jöttek a hírek, hogy hatalomra jutottak a vörösök.*

*A magyar bolsevikok, s megkaptuk
Dárdai kapitány úr üzenetét, mennénk fel.
Svábhegyi lakásában vár, szóljunk még néhány bajtársunknak.
Vagy tízen jelentünk meg, de mondtuk,
ha kell, egy hét alatt összetrombitáljuk a századot.
Elmondta, hogy Magyarországot nagy veszély fenyegeti!
A szerbek, a románok, a csehek három oldalról támadják.
Erdély, Felvidék, Bácska már elveszett!
De a maradék országot is szét akarják szedni!
S nekünk a végzet órájában nincsen hadseregünk,
mert egy örült azt mondotta, hogy nem akar
katonát látni többé. Értitek?
Stromfeld ezredes urat most végre kinevezték
az újjászervezett tiszántúli csapatok vezérkari főnökévé.
Kísérletet tesz az előrenyomuló román és cseh
seregek megállítására, hadosztályában a helyünk!
Mi különben is vakon bízunk benne.
Ő kérdezte tőlem akkor, hogy mit ettetek fiam,
s mikor mondtam, mindig azt, ami éppen volt!
Egereket is, nevetett, s felterjesztett vitézségi éremre.
Barlangokat fúratott a hegyoldalakba,
és igyekezett a teherszállítást kötélpályákkal megoldani,
mivel az olasz tüzéség belátott az állásainkba.
Kiváló szervező volt, született stratégá.
Irányítása alatt a tanácsköztársaság hadserege
1919 tavaszán kísérletet tett a folyamatosan terjeszkedő
csehszlovák és román erők visszaszorítására!
Győzelmet aratott Miskolc mellett, elszigetelve
egymástól az északról támadó csehszlovák
és a kelet felől ránk zúduló román haderőt.
Megkezdődött az északi hadjárat.
Villámgyorsan szabadítottuk fel Sátoraljaújhelyt,
Érsekújvárt, Kassát, majd Eperjest.
A tigris tiltakozott, s a megalkuvó idióta Kun Béla
hitt ígéreteinek, és visszarendelte a sereget.*

*Stromfeld nem tudta elfogadni a győztes hadjárat
eredményeinek biztosíték nélküli feladását,
ami a hadsereg széthullásához vezetett.
Lemondott, de én akkor, azokban a hetekben átéltem,
mit jelent magyar katonának lenni,
amikor nem egy fennsikért folyik évekig a harc,
hanem a hazáért. Stromfeld szomorúan vált el tőlünk.
Köszönöm fiúk, hajtott fejet, s visszavonult.
Mi pedig ódöngtünk Pesten. Akkor lett elegendő
a bolsevista szecskából. Nem tetszett a bőrkabátos
Lenin-fiúk pofátlan erőszakossága sem!
Esztelenül gyilkolástak. Ölték az ártatlan civileket.
Szamuely egyszer igazoltatott is, de mikor bizonyítottuk,
hogy vöröskatonák voltunk, elengedett.
Ekkor döntöttem! Elváltam zalai testvéreimtől.
Egy másik székely fiúval hallottuk, hogy
Kratochvil tábornok szervezi a Székely Hadosztályt!
Ott a helyünk, gondoltuk, elvégre székelyek lennénk!
Mi a bánat! Jól is indult az egész, de tudjátok,
sok lúd disznót győz! A túlerő előtt
Kratochvil kapitulált, őt s többeket el is fogtak.
Mi megszojtunk, gyalog, szekérrel, tehervonaton
értem el Brassót, ahol akkor laktam.
S mintha mi sem történt volna, visszamentem a vasúthoz.
Nem bujkáltam, mert minek? Két esemény is történt
1920-ban. Kirúgtak a már román államvasutaktól,
mert nem tettem le az esküt, és nem változtattam meg
a nevem Székelyről Secheiescúra,
de ami fontosabb, találkoztam
Erzsébettel, egymásba szerettünk, és elvettem feleségül.
Hogy miből fogunk élni, nem tudtam,
de kitanultam a suszterséget, s talpaltam a cipőket.
Brassóban el lehetett tűnni akkor. Nem kerestek,
mint volt vöröskatonát, mint a székely hadosztály
tagját ki is nyírhattak volna. Hallottuk, hogy*

*Kratochvil tábornok urat s másokat is megkínóztak
a fellegrárban, nem tartották be az egyezséget!
1922-ben született meg Lajos fiam,
s úgy döntöttünk, felmegyünk Bukarestbe.
Meguntam a kaptafát, mások büdös cipőit talpalni.
Erzsi szakácsnő lett egy román miniszternél.
Én afféle mindenes, rendbe hoztam a kertet,
abrakoltam a lovakat. Kocsisként is villogtam.
Rám adták a sujtásos mundért.
Egy miniszter kocsisa nem öltözhet akárhogy.
Szereltem, javítottam, meg is becsültek!
Amikor megszülettek az ikrek, anyád – néz rám – s Idus,
el is akartunk menni, de nem engedtek el!
Nagy becsben tartottak, a gyermekeket is szerették.
A miniszter a térdén lovagoltatta Lajoskát.
1931-ben diplomata lett, s Brazíliába helyezték.
Vitt volna minket is.
Sokat töprengtünk, végül nem mentünk.
Ma sem tudom, miért. Soha egyetlen döntésem
meg nem bántam, azt igen!
Rendesen kifizettek, visszamentünk Brassóba.
Házat vettem a Csigahegyen, s talpalhattam tovább
mások büdös cipőit, csizmáit.”
„De ha elmentek, akkor minden másképpen alakul!
Kit vesz el a fiam, ha nem Iréncét,
s egyáltalán meglesz-e ez a nagyokos unokánk,
aki állandóan elfelejt tölteni a nagyszüleinek?”
Ezen még eltöprengtek, megitták az utolsó pohár bort,
s mentünk elé ebédelni.*

3

*„Ez már más – jelenik meg váratlanul a vadász.
– Közel mentél a dolgokhoz! Érdekes,*

„nekem ezekről soha nem meséltél!”

„Nekem sem” – jelenik meg Viola.

„De nekem igen – fújja furulyáját Jellasics.

– Ezért biztattam, írja meg, hagyjon minket!

Mi valahogy megleszünk az illúzióinkban.”

„Többet már nem meséltek. Néhány hétre rá

meghalt Sándor nagyapám, egy fél év múlva követte

Lajos nagyapa is, csak a nagymamáim maradtak!

Ők sokat meséltek ugyan, de nem a háborúról!

Utálták a háborút, de megtanítottak főzni is,

hogy ne legyek kiszolgáltatva a nőknek.”

„Most végre közel kerültél valamihez –

hallom az eltűnő vadász hangját.

– Kissé már el is távolodhatnál az egésztől,

felülről is nézhetnéd, nem gondolod?”

Az első Teleki-kormány, 1920